

MONS HUMANS, MONS NATURALS

Josep E. Oltra i Benavent

Aquest llibre ha estat imprès en paper lliure de clor,
amb tintes vegetals i en un format que garanteix el
màxim aprofitament del paper.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació
d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars,
excepte excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies
digitals d'algun fragment d'aquesta obra.

Col·lecció: L'entorn

© dels textos: Josep E. Oltra i Benavent

© de les il·lustracions: José Oltra Ferrando i Maria Benavent Oriola

Edita: Edicions 96

Disseny i maquetació: Josep Olaso Garcia – Edicions 96

Correcció lingüística: Neus Pedrós – Edicions 96

ISBN: 978-84-17213-79-4

DL: V-733-2021

ÍNDEX

- 11 PRÒLEG
- 19 INTRODUCCIÓ
- 23 Dragons grimpadors
- 26 La feminitat de la falzia
- 28 Calcigar la calcida
- 31 Bescantades bruixes
- 34 Cadolles i cocons
- 37 Mamacabres i serps alletades
- 39 Les veus dels ocells
- 41 L'averany del borinot
- 43 La ginesta de les berrugues
- 46 Mites per a la guarda de la natura
- 49 L'ocell mascarar
- 51 Foc de rialla
- 53 Obscenitats de la natura
- 57 Llamps espaordidors
- 60 Ocells plovedors
- 62 Els margallons de Gaudí
- 64 El lli maleït
- 66 De moros i jueus
- 69 L'ungüent de bruixes
- 71 Tardor mediterrània

73	L'evanescent camí de Sant Jaume
75	Capsots i botxins
78	Els poders extraordinaris del panical
81	Més calent que un xeu
83	L'arbre dels polls
85	Tocats del bolet
88	Moscardes i generacions espontànies
91	Cigales faeneres i cucuts ganduls
94	Dolces margalides i flors pudents gegantines
97	Flora aparentment banal
99	Llops babaus i raboses garneues
102	Falguera màgica
105	Botant foc a l'esca
109	Mares, marotes i parots
113	Ocells, pàssers o pardals
116	Noms de núvols
120	Zoologia prodigiosa
124	Ortiga, ortiga
126	Les llàgrimes de la vinya
129	Estimades òbiles
133	ÍNDIX DE NOMS DE LES ESPÈCIES
143	ÍNDIX D'AUTORS

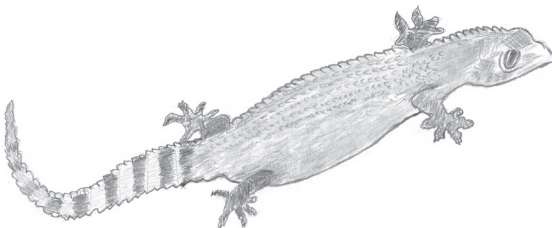
**Mons humans,
mons naturals**

Dragons grimpadors

A les terres mediterrànies litorals la imatge dels dragons arrapats a les parets és una estampa típica de les nits d'estiu. Completament quietes a estones o fent corredisses, la presència d'aquests rèptils casolans és constant durant l'època més calorosa de l'any. Perquè els dragons són animals antropòfils, que bona part d'ells han acabat canviant el seu hàbitat natural per un altre d'artificial, creat completament per la mà de l'home. Ben sovint, s'han estimat més substituir les àrees naturals de vegetació no massa densa per les construccions humanes, on han trobat bona cosa d'amagatalls i menjar a bastament. Fins i tot han arribat a modificar el seu capteniment primari; diürn quan són a la natura i amb un hàbit nocturn quan viuen al costat dels humans, si bé en aquest últim cas necessiten assolellar-se alguna que altra estona durant el dia.

Entre la fauna casolana diríem que els dragons no són pas dels animals més estimats. Si la tradició ha vist sempre amb simpatia l'oroneïlla, en canvi, el dragó no ha alçat mai gaires passions. Només se'ls deixa fer, amb un sentiment que barreja la passivitat d'uns i l'aversion que mostren d'altres. Perquè és cert que en algunes persones el seu cos rugós, de tacte tou i fred, desperta una repulsió pregona, l'origen de la qual deu residir en alguna regió primitiva del cervell humà. Siga com siga, generalment hom s'estima més veure'ls al corral o la façana que no a l'interior de l'habitatge. I és per això, que les mestresses sempre s'han afanyat a traure'ls tan bon punt n'han vist algun rondant per les estances de la casa. Quantes vegades deu haver-se produït l'escena en la qual algú, granera a la mà, ha intentat desfer-se'n d'un dragó que havia entrat dins la llar. Una situació que sovint s'ha resolt,

en cas que n'haja quedat estalvi, amb la mutilació de la cua, que ha restat a terra bellugant-se de

manera autònoma, ràpidament i constant. Aquesta captivença, coneguda amb el nom d'autotomia caudal, no és més que una estratègia d'amputació voluntària, amb l'objectiu de desviar l'atenció quan es senten amenaçats.

El contacte entre els dragons i les persones ha deixat empremta en la tradició popular en forma de creences, que sovint han distorsionat la realitat biològica. En algunes contrades hom creu que són animals verinosos, que deixen el verí quan entren dins un dipòsit d'aigua i causen la caiguda dels cabells si van a parar damunt el cap d'alguna persona. La creença més àmpliament estesa, però, és la que diu que es fiquen dins els armaris i es mengen la roba. De tan arrelada com està, hi ha contrades on, fins i tot, se'ls coneix amb el nom de *menja-robes*, *talla-robes* i *esgarra-robes*. Com l'altra, aquesta creença és del tot errada, perquè són animals amb una dieta constituïda exclusivament per bestioles, bàsicament insectes. L'explicació deu estar en el fet que, antigament, tenien la inclinació d'entrar als armaris mirant de trobar les larves de l'arna, que s'alimentaven de les peces de roba fetes de llana. Quan hom obria un calaix i guaitava algun dragó i la roba feta malbé, establia una relació directa entre l'estropell fet i la presència del rèptil.

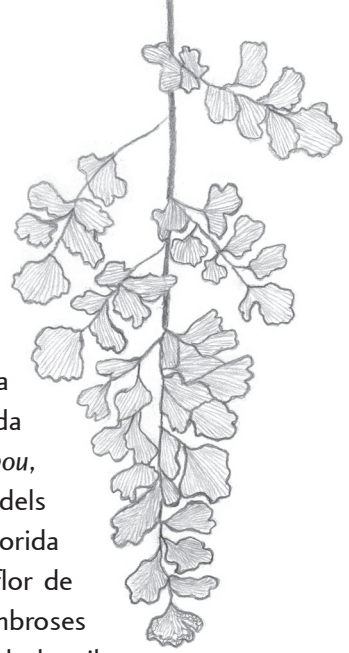
A les àrees rurals els dragons han acabat esdevenint un element més del paisatge urbà de les nits estiuenques, dedicats de ple a la captura de tota mena de bestioles que són atretes per algun punt de llum artificial. Aferrats a les façanes, sempre a l'aguait com a bons caçadors que són, acompanyen constantment la gent mentre és asseguda a la porta de casa prenent la fresca. I aquest fet no ha passat mai desapercebut a la mirada enjogassada de la xicalla, que a vegades els ha inclòs entre els seus entreteniments de carrer. Recorde un divertiment d'estiu que abans féiem de menuts i que consistia a buscar dragons a mitja alçària de les façanes. En ataüllar-los llavors cridàvem: «Sant Jordi! Sant Jordi!» com volent recordar la gesta del sant. I en acabant, provàvem d'encertar-los cruelment amb un tirador. Els po-

bres animalets, en sentir el soroll sec de l'impacte del projectil contra la paret, fugien espantats cap a algun amagatall segur. Hi havia alguna vegada que, dissortadament per al dragó, encertàvem de ple en el seu cos i llavors queia a terra indefens, estabornit i descuat.

A vegades, quan els veig durant l'estiu, pense en aquelles pobres bèsties abatudes a terra i no puc evitar sentir una certa tristesa. Llavors, m'imagino com hauria sigut si algú ens haguera explicat com de magnífics eren aquells rèptils que vivien amb nosaltres, capaços de mudar la coloració del cos segons l'hora del dia, i de grimpar amb una facilitat esbalaïdora per superfícies verticals i llises; fins i tot de moure's pel trespol cap per avall, gràcies a les laminetes adhesives que tenen davall els dits. Potser tot això ens hauria fet canviar la manera de veure aquells animals, i potser també ens hauria fet abandonar definitivament aquella diversió absurda. Aquella hauria pogut ser una primera experiència d'adquisició de coneixements sobre història natural, i també, per què no, de reflexió didàctica sobre el respecte i l'estima als éssers vius que ens envoltaven.

La feminitat de la falzia

Entre les herbes que creixen voltant les fonts i les deus, als degotims de les coves no massa fosques i, en general, a les parets i les penyes on regalla aigua carregada de carbonats sempre hi trobarem, de manera constant, la falzia. Aquesta curiosa herba és coneguda també en algunes contrades amb el nom de *falzia de pou*, perquè sol fer-se igualment entre les pedres dels colls dels pous. La falzia s'acompanya sovint d'altres herbes de florida especialment cridanera, com el setge blau, orogal o flor de Sant Pere, que a començ de l'estiu sorprén amb nombroses flors fines i llargues, d'un blau ben vistent. En canvi, la humil falzia presenta al llarg de tot l'any unes fulles penjants de color verd clar i d'aparença immutable perquè en realitat és una falguera, que no fa flor ni grana.

L'escriptor i filòsof romà del segle II Lucius Apuleius, conegut com el Platònic, en la seua obra titulada *Herbarium Apuleii Platonici* la va anomenar *capillus Veneris*, per la semblança dels pecíols llargs de les fulles, negres i lluent, amb els cabells de la deessa romana Venus. I aquest mateix nom és el que va triar el botànic suec Carl von Linné com a restrictiu específic del binomen que designa l'espècie. La semblança entre els pecíols i els cabells humans ha propiciat també que, aplicant la teoria del signe, s'haja fet servir per a evitar la calvície, així com per a enfortir i facilitar el creixement dels cabells.

La falzia és una herba remeiera amb virtuts conegudes des de ben antic, moltes d'elles amb una tradició popular molt arrelada. La tisana de les fulles té propietats emmenagogues, és a dir, capaces de regular la menstruació; i també s'ha pres en els parts complicats. Des del punt de vista màgic, hom creu que es capaç de fecundar la dona que s'asseu damunt les fulles i, segons conta l'etnobotànic Joan Pellicer en el seu excel·lent *Costumari Botànic*, a les xiques de la Vall de Gallinera

que havien sigut deixades pel nóvio, per a evitar la tristor, se'ls aconsellava portar unes fulles dins les sabates.

La història etnobotànica de la falzia està íntimament lligada a les dones, i aquesta és la idea que em ve al record sovint quan veig les fonts totes voltades de la tofa del seu fullatge, que el malaguanyat Joan Pellicer solia comparar, amb la naturalitat que el caracteritzava, amb el mont de Venus quan parlava de l'herba.

Fontanelles d'on brollen aigües límpides, en les quals hom ha volgut veure l'habitatge de belles nàiades i altres deïtats naturals. Tot plegat, espais de feminitat, indrets de falzies.